

Bediüzzaman Said Nursî'ye göre Medeniyetin Gayesi Nedir? İslâm Medeniyeti Niçin Geriledi, Nasıl İlerleyebilir? İnsanlığı Nasıl Bir gelecek Bekliyor?

Ramazan Taş

Doç. Dr. Turgut Özal Üniversitesi

Özet

Bediüzzaman'a göre insanlığa rahmet olan Kur'ân, ancak herkesin, en azından çoğunluğun saadetini sağlayan bir medeniyeti kabul eder. Medeniyetin gayesi dünya-ahiret saadetini ve dünya barışını sağlamaktır. İnsanlığın mutluluğu, huzuru ve barışı ancak iktisat ve çalışmakla sağlanabilir. İyiliği kötülüğünü aşan bir medeniyet terakki eder, ilerler. Kötülüğü iyiliğini aşan bir medeniyet ise tedenni eder, geriler. Etnik ve kültürel çokluk ve çeşitlilik sanat ve marifet çeşitliliğini ve zenginliğini doğurur. Kapitalizm ve sosyalizm emek-sermaye çatışmasına dayalı bir çatışma sistemidir. İslâm ise emek-sermaye dayanışmasına dayalı bir barış sistemidir. İslâm medeniyeti bütün güzellikleri tevhid eden, birleştiren, buluşturan bir medeniyettir. İslâm hürriyet-adalet-eşitliği bütün bağlantıları-gereksinimleriyle kapsayan entegre bir sistemdir. Bu çalışmada Said Nursî'nin ortaya koyduğu medeniyet anlayışı ışığında insanlığı nasıl bir gelecek beklediği sorusunun cevabı aranmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Medeniyet, İslâm Medeniyeti, Batı Medeniyeti, Gelecek

Giriş

Üstad Bediüzzaman, İslâm'ın öksüz kaldığı, insanlığın birinci ve ikinci dünya savaşlarında birbirini hunharca öldürdüğü büyük felaket ve helaket döneminde, bir kaos ve çöküş devrinde yaşamasına rağmen, İslâm'ın ve insanlığın geleceği ile ilgili olarak gelecek nesillere hep ümit aşılamıştır.

Bediüzzaman Said Nursî, kara kışta yaşamasına rağmen cennet asaba hararı nasıl müjdelemiştir? İslâm dünyasının kara kışını ve medeniyet krizini neye dayandırmıştır? Batı medeniyetinin geleceğini nasıl görmektedir? İslâm

Bediüzzaman Said Nursî'ye göre, bir medeniyetteki gerçek amaç, dünya ve ahiret saadetini sağlamak, dünya barışını tesis etmektir. Bir medeniyet iktisat yerine israfı, kanaat yerine sefahati, çalışma yerine tembelliği, hizmet yerine istirahatı özendirirse, insanlığı fakirliğe, yoksulluğa sürükler.

medeniyetinin rönesansını ve yükselişini hangi dinamiklere dayandırmıştır? Herkesin yeis batağına saplandığı İslâm'ın ve insanlığın karanlık bir döneminde, Üstad Bediüzzaman'ın, kalbinde, ruhunda, beyninde, duygularında, eserlerinde yaşattığı okyanuslar kadar engin istikbal ümidi nereden nemanmaktadır?

Bediüzzaman Said Nursî, "Evet, ümitvar olunuz; şu istikbal inkılabı içinde en yüksek gür sada, İslâm'ın sadası olacaktır!" diyerek gelecekte ekonomik, sosyal ve siyasal düzlemde, yerel, bölgesel, kıtasal, küresel düzeyde, insan, toplum, devlet, küresel sistem katmanlarında inkılab, devrim çapında değişimlerin ve dönüşümlerin yaşanacağını ve sonuçta, nihai olarak en yüksek ve en gür sesin İslâm'ın sesi olacağını müjdelemiştir.

Medeniyetin Gayesi Dünya-Ahiret Saadetini ve Dünya Barışını Sağlamaktır

Bediüzzaman Said Nursî'ye göre, bir medeniyetteki gerçek amaç, dünya ve ahiret saadetini sağlamak, dünya barışını tesis etmektir. Bir medeniyet iktisat yerine israfı, kanaat yerine sefahati, çalışma yerine tembelliği, hizmet yerine istirahatı özendirirse, insanlığı fakirliğe, yoksulluğa sürükler.

Bediüzzaman'a göre, insanlığın saadeti, mutluluğu, huzuru ancak iktisat ve çalışmakla sağlanabilir, birbiriyle çatışan insanlığın değişik tabakaları ancak iktisat ve çalışmakla birbiriyle barışabilir. Yine Bediüzzaman'a göre, Kur'anı Kerim'deki "Yiyiniz, içiniz ancak israf etmeyiniz" ayeti ve "İnsan için ancak çalıştığı vardır" ayeti, insanlığa barış içinde mutlu yaşama formülünü sunmaktadır.

Bediüzzaman çalışın insanların sefahete vakit bulamadıklarını söyler. Bir toplumda fertler, bireyler sefahete, tembelliğe alışır ve dalarsa, bu, toplumun sağlığını, huzurunu bozan zararlı bir mikrop suretine girer.

Bediüzzaman'a göre sanat fikri, marifet meyli kesretten, çokluktan çıkar. Dolayısıyla etnik çeşitlilik, kültürel çeşitlilik, ekonomik çeşitlilik sanatı ve marifeti, bilgi ve beceriyi artırır. İnsanların, toplumların, şirketlerin, kurumların ve devletlerin tearüf, tanışması ve kaynaşması ticareti geliştirir. Bireylerin, toplumların, kurumların ve devletlerin teavün ve yardımlaşması işbölümünü doğurur. Bireylerin, toplumların, kurumların ve devletlerin teması ve yakınlaşması, fikirlerin telahukunu, izdivacını, katılımını ve birleşmesini doğurur. Bireylerin, toplumların, kurumların ve devletlerin rekabeti ve müsabakatı, iyide, hayırda ve güzellikte yarışı doğurur.

Kur'an Medeniyeti Bütün Güzellikleri Tevhid Eden Bir Medeniyettir

Bediüzzaman Said Nursî'ye göre, İslâm medeniyetinin özü tevhiddir. Tevhid akıl ile kalbi, beden ile ruhu, ilim ile dini, insan ile kainatı, dünya ile ahireti, emek ile sermayeyi birleştirir, bütünleştirir, ışıktandırır, inkişaf ettirir. İslâm medeniyeti, bütün güzellikleri, iyilikleri tevhid eden bir medeniyettir.

Bediüzzaman'a göre medeniyet, şimendifer-i kemalattır, bireysel, kurumsal ve toplumsal düzeyde gelişme, olgunlaşma, kemale erme aracıdır.

Bediüzzaman'a göre, İslâm'ın en doğru biçimde yaşandığı Asr-ı Saadet dönemindeki hürriyet, adalet ve eşitlik; İslâm'ın hürriyet, adalet ve eşitliği bütün bağlantıları ve gereksinimleriyle kapsadığının açık bir delilidir. Ancak

günümüzde gerçek bir İslâm devleti olmadığı, Müslümanlar İslâm'ı hakkıyla öğrenip yaşamadığı, İslâm ülkeleri de İslâm'ın ekonomik-sosyal-siyasal sistemini denemek ve uygulamak yerine kapitalist ve sosyalist sistemleri taklit ettiği için kapitalist ve sosyalist sistemin bütün huzursuzluklarına, yanlışlarına, arızalarına, eksikliklerine, krizlerine, çatışmalarına ve savaşlarına teslim olmuş durumdadırlar.

Bediüzzaman, "saadet, mutluluk ve huzur odur ki insanlığın bütününe veya en azından ekserine, çoğunluğuna ait ola" diyerek bütün insanlığa rahmet olan Kur'an'ın ancak herkesin, en azından ekseriyetin saadetini sağlayan bir medeniyeti kabul ettiğini ifade eder. İslâm, insanlık dünyasının çoğunluğunu zora, sıkıntıya, yoksulluğa, zulme maruz bırakan; sadece belli bir azınlığın huzur ve saadetini sağlayan bir medeniyeti reddetmektedir.

Bediüzzaman, insanların inşa ettikleri medeniyetin sevapları günahlarını, iyilikleri kötülüklerini, doğruları yanlışlarını, faydası zararını, birleştiriciliği ayrıştırıcılığını aştığı sürece ise o medeniyetin terakki edip yükseleceğini, insanlığa cennet gibi bir bahar yaşatacağını söylemiştir. Dolayısıyla insanlığın yaşadığı huzur ve refahın temelinde, doğruyu, sevabı, faydayı, iyiliği, ilerlemeyi yücelten; yanlış, günahı, zararı, kötülüğü, gerilemeyi ise reddeden, var gücüyle bunlarla mücadele eden bir medeniyet dirilişi, bir medeniyet rönesansı vardır. Huzur, refah ve barış; pozitif değişim geçirerek gelişen medeniyetlerin işlediği sevapların, iyiliklerin, faziletlerin dünyadaki mükafatıdır.

Bunun aksine olarak insanların inşa ettikleri herhangi bir medeniyetin günahları sevaplarını, kötülükleri iyiliklerini, yanlışları doğrularını, zararı faydasını, ayrıştırıcılığı birleştiriciliğini aştığı sürece o medeniyet, insanlığa huzur ve mutluluk sunamayacaktır. Bediüzzaman böyle medeniyetlerin zaman içinde tedenni edip alçalacağını ve sonunda kaosa gireceğini, kriz, çatışma ve savaşlarla yeryüzünü kana bulayacağını söylemiştir. Dolayısıyla insanlığın yaşadığı bela ve musibetlerin, kriz ve savaşların temelinde, yanlış, günahı, kötülüğü yücelten; doğruyu, sevabı, iyiliği ise hor gören, kısıtlayan, hatta yasaklayan bir medeniyet çürümesi vardır. Huzursuzluk, yoksulluk, savaşlar ve krizler, aslında negatif değişim geçirerek çürümüş medeniyetlerin işlediği günahların dünyadaki tokadı, keffaretidir.

İslâm Emek-Sermaye Dayanışmasına Dayalı Bir Barış Sistemidir

İslâm ise emek ve sermayeyi barıştırarak, birbirini ezme, sömürme yerine birbiriyle kardeşçe uyum içinde yaşama, birbiriyle dayanışma, birbiriyle barış içinde yaşama sistemi kuguladığı ve kurduğu için temelde sosyal-ekonomik barışı ve huzuru hedefler.

İslâm'ın kelime anlamı barıştır. İslâm ekonomisinde emek-sermaye kardeşliği, dayanışması ve işbirliği, İslâm barışının ekonomik temellerini oluşturur. Zekâtın farz kılınması, faizin, rüşvetin, yolsuzluğun haram kılınması, emek-sermaye barışını korumayı, çatışmayı önlemeyi hedefler.

Bunun karşısında kapitalizm, sermayeyi yüceltip putlaştırarak sermayedarların emeği, işçi sınıfını, çalışanları ezmesine, sömürmesine yol açmıştır. Sosyalizm ise emeği yüceltip putlaştırarak özel mülkiyetin gaspına, işçi sınıfının sermaye sınıfını ezmesine, sömürmesine yol açmıştır. Dolayısıyla materyalist medeniyetin aynı kaynaktan beslenen iki farklı türevi olan kapitalizm

İslâm, insanlık dünyasının çoğunluğunu zora, sıkıntıya, yoksulluğa, zulme maruz bırakan; sadece belli bir azınlığın huzur ve saadetini sağlayan bir medeniyeti reddetmektedir.

Bediüzzaman Said
Nursî, “İnşallah
istikbaldeki
İslâmiyetin
kuvveti ile,
medeniyyetin
mehasini
(güzellikleri,
iyilikleri)
galebe edecek,
zemin yüzünü
pisliklerden
temizleyecek,
sulh-u umûmiyi
(dünya barışını)
de temin edecek”
diyerek, İslâm’ı
ve insanlığı parlak
bir geleceğin
beklediğini
müjdelemiştir.

ve sosyalizm, sınıf kavgasına, emek-sermaye çatışmasına dayalı bir ekonomik-sosyal-siyasal sistem kurguladığı ve kurduğu için döngüsel olarak çatışma, kriz, kaos sarmalı doğurmuş, bir türlü ekonomik-sosyal-siyasal barışı ve huzuru sağlayamamıştır. Krizler, çatışmalar ve savaşlar, bir güç ve çatışma sistemi olan kapitalizmin ve sosyalizmin doğal ürünüdür, istisna değil kuraldır.

İslâmî ve İnsanlığı Parlak Bir Gelecek Bekliyor?

Acaba İslâm’ı ve insanlığı nasıl bir gelecek bekliyor? Bediüzzaman Said Nursî, “İnşallah istikbaldeki İslâmiyyetin kuvveti ile, medeniyyetin mehasini (güzellikleri, iyilikleri) galebe edecek, zemin yüzünü pisliklerden temizleyecek, sulh-u umûmiyi (dünya barışını) de temin edecek” diyerek, İslâm’ı ve insanlığı parlak bir geleceğin beklediğini müjdelemiştir. Üstad Bediüzzaman’a göre İslâm medeniyyeti, modern medeniyyetin inkişâından, parçalanmasından inkişaf edecek, gelişecektir. İslâm medeniyyeti, modern medeniyyetin menfi, olumsuz, negatif esaslarını müspet, olumlu, pozitif esaslar ile ikame edecektir.

Bediüzzaman’a göre, zaman doğru bir çizgi üzerine hareket etmiyor, belki dünyanın hareketi gibi bir daire içinde dönüyor. Zaman, bazan terakki içinde yaz ve bahar mevsimi gösterir, bazan tedennî içinde kış ve fırtına mevsimini gösterir. Her kıştan sonra bir bahar, her geceden sonra bir sabah olduğu gibi, insanlığın dahi bir sabahı, bir baharı olacaktır. İslâm hakikatının güneşiyle, dünya barışı dairesinde hakikî medeniyyeti görmeyi rahmet-i İlâhiyeden bekleyebilirsiniz.

Bediüzzaman’a göre, insanlığın zulüm ve hatasıyla başına çabuk bir kıyamet kopmazsa, gelecekte hak ve hakikat, insanlığın eski hatalarına kefarete olacak bir dünya saadetini gösterecektir.

Bediüzzaman, Batı medeniyyetinin semâvî dinlere aykırı olarak hareket ettiği için kötülükleri iyiliklerine, yanlışları doğrularına, zararları faydasına üstün geldiğini belirtmektedir. Ona göre, Avrupa medeniyyeti fazilet yerine heves, hidayet yerine heva, tesanüd (işbirliği) yerine rekabet, adalet yerine zulüm ve tahakküm üzerine bina edildiğinden kötülükleri iyiliklerini aşmış, kurtlaşmış bir ağaca dönüşmüştür.

Nitekim, Bediüzzaman’a göre medeniyyetin günahları sevaplarına, kötülükleri iyiliklerine üstün geldiği için insanlık iki dünya savaşı ile iki dehşetli tokat yemiş, yeryüzü kana bulanmıştır.

Bediüzzaman Batı medeniyyetiyle ilgili şu tesbitleri yapmaktadır. Batı medeniyyeti, insanlık aleminin

- i- Yüzde seksenini meşakkate, sıkıntıya, uçuşuma atmış,
- ii- Yüzde onunu vehmi bir saadete, mutluluğa çıkarmış,
- iii- Yüzde onunu ise, beyne beyne, bir arada bir derede, ortada bırakarak insanlık aleminin sosyal dengesini, huzurunu bozmuş, insanlığın istirahtını zirü zeber etmiştir.

Bediüzzaman’a göre, Asya medeniyyeti Avrupa medeniyyetine az vakitte galebe edecek, üstün gelecektir. Yanlış anlaşılmasın, mağlup olacak olan Avrupa medeniyyeti dinden, adaletten ve hakkaniyetten uzaklaşan, ahlâk krizine giren, güç zehirlenmesi yaşayan Avrupa’dır. İsevîlik dininden aldığı feyizle insanlığın sosyal hayatına faydalı sanatları üreten, adalet ve hakkaniyete hizmet eden fenleri takip eden Avrupa değildir.

Bediüzzaman İslâm dünyasıyla ilgili şu tesbitlerde bulunmaktadır. Ona

göre İslâm dünyasının hastalığı, krizi uzuvlarında ve çevresinde değil, kalbinde ve merkezindedir. Kalp ve merkezde olan hastalık İslâm dünyasının bütün uzuvlarına, çevresine sirayet etmiş, yayılmıştır. Nitekim “Ben şarkın dağlarında büyümüştüm. Hilâfet merkezi olan İstanbul’u güzel hayal ediyordum. Ne zaman ki İstanbul’a geldim, gördüm ki, İstanbul, kalplerin vahşeti ve nefreti nedeniyle medeni elbisesi giymiş vahşi bir adama benzerdi. Evvel şarkta fenalığın sebebi, şarkın uzvu hastalanmış zannediyordum. Ne zaman ki, hasta olan İstanbul’u gördüm, nabzını tuttum, teşrih ettim. Anladım ki, kalbindeki hastalıktır, her tarafa sirayet eder. Tedavisine çalıştım; bir divanelikle taltift edildim” diyerek, veciz bir şekilde o dönemde hilafet merkezi ve İslâm dünyasının kalbi olan İstanbul’un yaşadığı medeniyet krizini teşhis etmiştir.

İslâm Dünyasının Geri Kalmasının Temel Nedenleri

Bediüzzaman Said Nursî, İslâm dünyasının geri kalmasını ve mevcut kötü halimizi dört temel sebebe dayandırmaktadır.

1. İslâmın hükümlerine riayet edilmemesi,
2. İslâmi hükümlerin kişiler, kurumlar, devletler tarafından keyfi biçimde kötü tefsiri, yorumlanması,
3. Taassub,
4. Yanlış bir tercih ile Avrupa’nın tahsil edilmesi; kazanılması zor olan iyi, güzel taraflarını terk edip, heva ve hevese muvafık olan kötü, çirkin taraflarını taklit etmektir.

Bediüzzaman’a göre, günümüzde insanların sosyal bağlantıları, ağları ve günlük yaşam ihtiyaçları o derece artmış, medeniyetin semereleri, fenleri o kadar ilerlemiş ki, ancak milletin kalbi hükmünde olan millet meclisi, ümmetin fikri hükmünde olan şerî meşveret ve istişare, medeniyetin kılıcı ve kuvveti hükmünde olan fikir hürriyeti devleti taşıyabilir, idare ve terbiye edebilir.

Meseleye eğitim açısından da yaklaşan Bediüzzaman, hakiki medeniyeti şekillendiren İslâmiyetin, maddî cihetinde çağdaş modern medeniyetten geri kalmasının temel nedenini medrese-mektep-tekke çatışması olarak gösterir. Ona göre toplumun genel mürşidi, yol göstericisi konumundaki üç büyük kitle olan medrese-mektep-tekke ehlinin fikir uyuşmazlıkları ve meşrep çatışmaları bu neticeyi doğurmuştur.

Bediüzzaman’a göre, toplumun genel mürşidi, yol göstericisi konumundaki üç büyük kitle olan medrese-mektep-tekke ehlinin fikir uyuşmazlıkları ve meşrep çatışmaları İslâm ahlâkının esasını, temelini sarsmış, milletin itihadını, birliğini çatalaştırmış, parçalamış, Müslüman toplumları medeniyetin terakkilerinden, ilerlemesinden geri bırakmıştır. Çünkü toplumun yol göstericisi konumundaki üç büyük kitle olan medrese-mektep-tekke ehlinin biri ifrat ederek diğerlerini tekfir ve tatlil etmekte; yani kafirlik ve delaletle suçlamakta, öteki ise tefrit ederek diğerlerini cehalet ve itimatsızlıkla suçlamaktadır. Bu çatışma da tedenniyi doğurmaktadır.

Bediüzzaman, Müslüman toplumlar işbirliği ve güçbirliği yaparak, kardeşçe elele vererek terakki ahengini sağlayabileceğini söyler. Bunun için ilerleme harmonisini bozan, toplumun yol göstericisi konumundaki üç büyük kitle olan medrese-mektep-tekke ehli arasındaki uyuşmazlıklar ve çatışma giderilmelidir. Bunun için uygulanabilir bir çözüm önerisi ve şifayap bir reçete olarak iki hususu bizim ve gelecek nesillerin önüne koymuştur:

Bediüzzaman’a göre İslâm dünyasının hastalığı, krizi uzuvlarında ve çevresinde değil, kalbinde ve merkezindedir. Kalp ve merkezde olan hastalık İslâm dünyasının bütün uzuvlarına, çevresine sirayet etmiş, yayılmıştır.

*Bediüzzaman,
Müslüman
toplumlar işbirliği
ve güçbirliği
yaparak, kardeşçe
elele vererek
terakki ahengini
sağlayabileceğini
söyler.*

i- İhtilaf, parçalanma ve ayrışma yerine ittifak, tevhid ve birlik tesis etmek
ii- İfrat ve tefrite düşüp aşırı uçlara kayma yerine, itidal ve makuliyet ortak paydasında musafaha yaparak, el sıkışarak barışmak ve birleşmek

Bediüzzaman'a göre, tarihte dünyayı kazanmak için dini rüşvet veren Müslümanlar, dünyayı da kazanamadılar. Bugün ve gelecekte de dünyası için dinini feda edenler, dinini dünyasına rüşvet verenler dünyayı da kazanamayacaklardır. Dinin bir kısmını, medeniyetin bir kısmını kazanmak için rüşvet verenler hem dinden, hem de medeniyetten uzaklaşırlar, hem insanlığı, hem de medeniyeti krize sokarlar.

Bediüzzaman, bugün İslâm dünyası ve Türkiye olarak şiddetli bir şekilde yaşadığımız büyük savrulmaya, modern kerbelalara, iç çatışmalarımıza, Müslüman'n Müslüman'a kafirden daha fazla zulüm etmesine son verecek çözüm formülünü de söylüyor: İtidal ile bir orta yol bulun, bir ortak payda oluşturun, bir barış atmosferi oluşturun; farklı fikirler ve mezrepler arasındaki bağları, münasebetleri koparmayın, zayıflatmayın tersine yeni bağlar kurun, mevcut bağları güçlendirin; herşeye rağmen kavga ve çatışmayı sonlandırın, kendi aranızda, bölgenizde ve dünyada sulh ve barışı tesis edin.

Abstract

According to Bediuzzaman, the Quran, which is a blessing for humanity, accepts only a civilization that provides happiness to all or at least to majority. The goal of a civilization should be providing to humanity welfare both in this world and in the next and the world peace. The welfare, peace and happiness of humanity can merely be provided through economization and hard work. A civilization, whose good deeds overcome its vices can progress and improve. And a civilization, whose vices exceed its good deeds regresses and goes down. Ethnic and cultural plurality and variation gives rise to richness and variation in art and knowledge. Capitalism and socialism are systems based on conflicts of labour and capital. On the other hand Islam is a system of peace based on the cooperation of labour and capital. The civilization of Islam converges and unites all sorts of beauties. Islam is an integrated order that contains freedom, justice, and equality with all of their relations and necessities. This study, under the light of Said Nursi's understanding of civilization, searches for the answer of the question about what sort of a future waits humanity.

Key Words

Civilization, Islamic Civilization, Western Civilization, Future